

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

**Le-toldot ha-ḳaṭegoryah shel isure "‘ovadin de-ḥol"
be-Shabat ve-yo[m] ṭ[ov] ve-yiḥusah la-ḳaṭegoryah shel
isure ha-"shevut"**

Ḳosman, Admi’el
לאימדא, נמסוק

Ramat-Gan, February, 1993

לוחד וידבוע" ירוסיא לש הירוגטקה אתפסותב תרכזנ מאה?"

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8401

האם נזכרת בתוספתא הקטגוריה של איסורי "עובדין דחול"?

בתוספתא יום טוב ד', ד':

"ארבע רשויות וארבע מצות הן: האורג¹ שני חוטין, בין בבגדי קדש בין בבגדי הדיוט, והכותב שתי אותות, בין בכתבי קדש בין בכתבי הדיוט בשבת חייב חטאת, ביום טוב לוקה ארבעים. האורג² חוט אחד, בין בבגדי קדש בין בבגדי הדיוט, והכותב אות אחת, בין בכתבי קדש בין בכתבי הדיוט, חייב חטאת, ביום טוב לוקה את הארבעים, דברי ר' ליעזר, וחכמים אומ' בין בשבת בין ביו"ט אין חייב אלא משום שבות. אילו הן משום שבות:³ לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה ולא שטין על פני המים ולא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין. ואילו הן משום רשות: לא דנין ולא מקדשין [ולא מגרשין ולא ממאנין]⁴ ולא חולצין ולא מייבמין. ואילו הן משום מצוה:⁵ לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומה ומעשרות. כל אילו ביום טוב אמרו וקל וחומר בשבת. ואין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד.

הר"ש ליברמן פירש שם פי' מחודש. לדעתו (בביאור הקצר שם):

"התנא מחלק איסורי שבת ויו"ט לארבעה סוגים. מלאכה גמורה, חצי שיעור, שבות של מעשה הדומה למלאכה (או שמא יעשה יבוא לעשות מלאכה), עובדין דחול. וכנגדן גם במצוה."

הר"ש ליברמן סתם ולא פירט למה כוונתו, אך נראה שר"ל כי ארבע רשויות אלו הן:

- (1) האורג שני חוטין בבגדי הדיוט, והכותב שתי אותות בכתבי הדיוט = מלאכה גמורה.
- (2) האורג חוט אחד בבגדי הדיוט, והכותב אות אחת בכתבי הדיוט = חצי שיעור.
- (3) אילו הן משום שבות: לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים, ולא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין = שבות של מעשה הדומה למלאכה (או שמא יבוא לעשות מלאכה).
- (4) ואילו הן משום רשות: לא דנין ולא מקדשין [ולא מגרשין ולא ממאנין] ולא חולצין ולא מייבמין = עובדין דחול.

וכנגדן במצוה:

1 בחלק מכתבי היד כתיבה לפני אריגה. עי' בשנו"ס במהד' ליברמן עמ' 300.

2 כנ"ל.

3 בדפ"ר וברוב כתה"י חסר "אילו הן משום שבות". ובכת"י אלו חסר גם כל הקטע מ"לא עולין" עד "משום רשות".

4 השלמת ר"ש ליברמן ע"פ כת"י לונדון וחלק מכתה"י ע"ש, אבל בדפ"ר ובכת"י וינה חסר.

5 גם כאן חסר ברוב כתה"י, כנ"ל: "ואילו...מצוה".

(1) האורג שני חוטיין בבגדי קדש, והכותב שתי אותות בכתבי קדש = מלאכה גמורה.

(2) האורג חוט אחד בבגדי קדש, והכותב אות אחת בכתבי קדש = חצי שיעור.

(3) ?

(4) ואילו הן משום מצוה: לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומה ומעשרות = "עובדין דחול".

ניכר, אם כן, שחסרה כאן ההשלמה בקטע, ע"פ פירושו המשווער של ליברמן (ואם תירץ זאת לעצמו - הרי לא ביאר זאת בפירושו),⁶ ובאמת שקשה להעדיף את פירוש המפרשים⁷ (שקיבל רי"ן אפשטיין במבואות לספרות התנאים, עמ' 361), שעל פיו ד' רשויות הן:

(1) לא דנין (2) לא מקדישין (3) ולא חולצין (4) ולא מייבמין. וד' מצוות הן: (1) לא מקדישין (2) ולא מעריכין (3) ולא מחרימין (4) ולא מגביהין תרומה ומעשר. שכן לפ"ז יקשה:

(א) לאחר כותרת זאת ישנה הפסקה לענין אחר (מחלוקת ר"א וחכמים לענין אורג שני חוטיין).

(ב) בנוסחאות עיקריות אין ד' רשויות אלא ו' רשויות, שכן נוספו למנין "ולא מגרשין ולא ממאנין".

(ג) אם הכותרת מונה ד' רשויות וד' מצוות מדוע אינה מונה גם ד' שבותין?⁸

הפירוש המתקבל ביותר על הדעת כאן, הוא, לדעתי, פירושו של הרי"ן דינר⁹ ואחריו ג' אלון,¹⁰ שארבע רשויות וארבע מצוות הן: (1) האורג ב' חוטיין בבגדי קדש ובבגדי הדיוט. (2) הכותב ב' אותות בכתבי קדש ובכתבי הדיוט. (3) האורג חוט אחד בבגדי קדש ובבגדי הדיוט. (4) הכותב אות אחת בכתבי קדש ובכתבי הדיוט.¹¹

6 ושם, לאחר המחילה, גם לו לא היתה ברורה לגמרי החלוקה לקטגוריות כאן. ראה למשל בענין האיסור לדון הנזכר כאן, כי הוא מסתפק בתוכ"פ שם בעמ' 1000 (בסוף דבריו על שו" 15) אם זו גזירה (אמנם דיונו לדעת הירושלמי) שמא יבואו לכתוב פסקי דין (כדעת הבבלי) או איסור משום "עובדין דחול". ועוד: שם בשו" 14-15 העיר כי לשיטת בני א"י האיסורים לספק לטפח ולרקד הם משום "עובדין דחול", והאם ר"ל לפ"ז כאן שה"גזירה שמא", המאוחרת בודאי (כפי שהעירו פעמים רבות לעיל), קרובה יותר לכוונתה המקורית של החלוקה שבתוספתא? (שהרי יצא, לפי זה, שהתוספתא משייכת איסורים אלו ל"שבות של מעשה הדומה למלאכה, או שמא יבוא לעשות מלאכה").

7 עי' "חסדי דוד" ל"ד פארזו ו"מנחת ביכורים" שם.

8 עי' שאלת ר"ד פארזו ב"חסדי דוד" שם.

9 ב"הגהות" ח"א דף ס' רע"ב, ונדפס אח"כ ב"חידושי הריצ"ד" ח"א, ירושלים, תשמ"א, עמ' שי"ג-שי"ד.

10 תרביץ ז', ספר א', תשרי תרצ"ו, עמ' 142 הע' 26.

11 או כפי שהציע אח"כ אפשטיין (בתרביץ, שם, עמ' 152), ד' רשויות וד' מצוות הן: (1) מלאכה גמורה = כל הבגד, כל הספר (2) שני חוטיין = שתי אותיות (3) חוט אחד = אות אחת (4) שבות. וכנגדן במצוה.

אלא שפירוש זה בתוספתא קשה שכן מסתמך הוא על הנוסח בספרא אחרי פ"ז, ה"ו, ומכילתא דרשב"י עמ' 16, שם נאמר: "מה מלאכה האמורה במשכן מלאכה גמורה וכו' אין לי אלא מלאכה גמורה שלא יכתוב כל הספר שלא יארוג שני חוטיין וכו' מ' שלא יכתוב שתי אותות שלא יארוג שני חוטיין וכו' אין לי אלא ברשות במצוה מנין" וכו'. ובאמת אילו היתה בספרא הפתיחה: "ארבע רשויות הן וארבע מצוות" היה הכל עולה לשיטה זאת יפה, אלא שפתיחה זאת מצויה רק בתוספתא, ולעומת זה חסרה בתוספתא ברישא ההתייחסות למלאכה גמורה (וראה ח' אלבק, מחקרים בברייתא ובתוספתא, ירושלים, תש"ד, עמ' 166 הע' 1).

דאוי לציין שליברמן קיבל ב"תוספתא ראשונים" עמ' 111 את פירושו של אפשטיין, אך נסוג בו בתוכ"פ שם מזה וכתב: "עכשיו חוזני ב', מפני שאין טעם למנין המעשים (ובפרט וביחוד שאפשר להוסיף עליהם, וכמו שהוא באמת בנוסחאות עיקריות בתוספתא להלן) האסורים, ולא מנו כאן אלא סוגים, והמנין הוא בדווקא". ואמנם קושיית ה"ש ליברמן מתחזקת גם כנגד הצעת דינר, אך עם כל זה נדמה שעדיפה היא מהקושי אליו הכניסנו פירושו של ליברמן.

בין כך ובין כך, גם אם נרצה, על אף האמור, לקבל את פירושו של ר"ש ליברמן, הרי שגם כך לא יהיה מתוספתא זאת, לדעתי, כל רמז לקיומה של הקטגוריה הקרויה מאוחר יותר "עובדין דחול", וזאת כיון ששמה הנקוב של הקבוצה הרביעית של האיסורים בתוספתא זאת, בלשונה עצמה, הוא "רשות", ומנין לנו לזהות "רשות" זאת עם "עובדין דחול"? הלא אפשר בהחלט לפרש כי מדובר כאן על פעולות רשות (שאינן מצוה) שנאסרו מן התורה לדעת התנאים, אלא שאין עליהן חיוב חטאת.¹²

---

12 ובכלל, תמוהה העובדה שכדי לציין כי ישנה קטגוריה נפרדת כזאת של "עובדין דחול" צריך ר"ש ליברמן לציין בתוכ"פ (שם, עמ' 999, הע' 7) לרמב"ם (בפרק כ"א של הלכות שבת). מה שמלמדנו כי הוא לא מצא שום מקור אחר בספרות הקודמת לרמב"ם שעליו יוכל לסמוך בלא פקפוק כמקור לקטגוריה זאת. והנה, התמיהה כעת על דבריו גדלה אצלנו כפליים, כשאנו מכירים - כפי שאנו טוענים - כי אין הרמב"ם מכיר כלל בקיומה של קטגוריה זאת של איסורים (ראה לעיל, ברור עמדת הרמב"ם).